

ТЕНДЕНЦІ ЗМІН У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Описано основні зміни притаманні роздрібній торгівлі України. Проаналізовані показники розвитку роздрібною торгівлі за часовий період, що охоплює десять років. Визначено можливі шляхи подальшого розвитку роздрібною торгівлі України.

Ключові слова: зміни, торгівля, роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, ресторанне господарство.

Fedynet's N.

TRENDS OF CHANGES IN RETAIL UKRAINE

Describe the main directions of change inherent in the retail trade in Ukraine. Analyzed indicators of retailers over the time period spanning ten years. Possible ways of further retail development in Ukraine.

Keywords: change, trade, retail, retail turnover, restaurant management.

Вступ. Сьогоднішнє економічне середовище функціонування підприємств роздрібною торгівлі визначається значними змінами. Характер цих змін є неоднозначним. Однак в першу чергу слід зазначити про передумови змін у роздрібній торгівлі. А це економічна криза, її наслідки для суб'єктів господарювання та суттєва зміна правого середовища їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення стану роздрібною торгівлі є вкрай актуальним. Названій проблематиці присвятили дослідження В. Апопій, А. Мазаракі, І. Маркіна, О. Нестеренко, В. Соколов, М. Тарасюк, Л. Фролова, Ю. Хомяк. Зокрема, В. Апопій визначає визначив характер сучасного розвитку внутрішньої торгівлі України [1].

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення основних тенденцій змін у роздрібній торгівлі України та прогнозування їх подальшого розвитку.

Вклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування суті змін, що відбуваються у роздрібній торгівлі України проаналізуємо основні показники її розвитку (табл. 1).

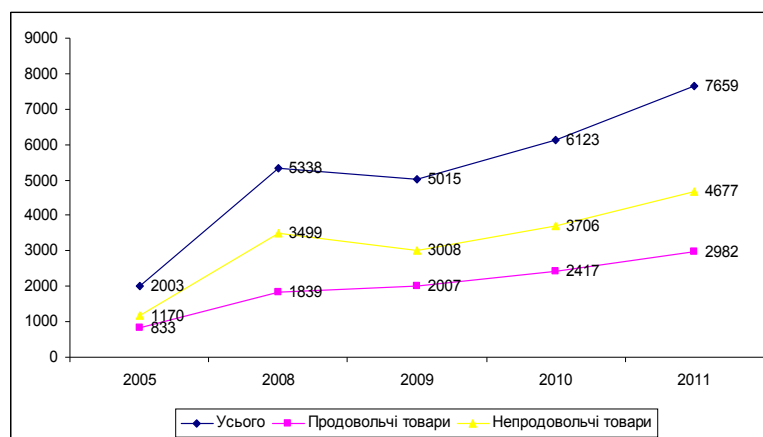
Так роздрібний товарооборот у 2011 р. порівняно з 2000 р. збільшився у 12 разів, з 2005 р. – у 3,7 р., що зумовлене, розвитком роздрібних торговельних мереж (тобто укрупненням об'єктів роздрібною торгівлі), хоча загальна кількість об'єктів роздрібною торгівлі зменшилася у 2011 р. порівняно з 2000 р. в 1,6 рази. Роздрібний товарооборот на одну особу в 2011 р. збільшився порівняно з 2005 р. 3,8 рази, причому в міських поселеннях – у 3,7 рази, в сільській місцевості – у 4,3 рази. У 2012 р. обсяг роздрібною товарообороту склав 404862,6 млн. грн., що на 14% більше, ніж у минулому році.

Відбулися зміни у співвідношенні обсягів продажу продовольчих та непродовольчих товарів. Загалом обсяг продажу продовольчих та непродовольчих товарів у 2011 р. порівняно з 2005 р. зріс у 3,8 рази (рис. 1).

Таблиця 1

Показники розвитку роздрібною торгівлі України [3]

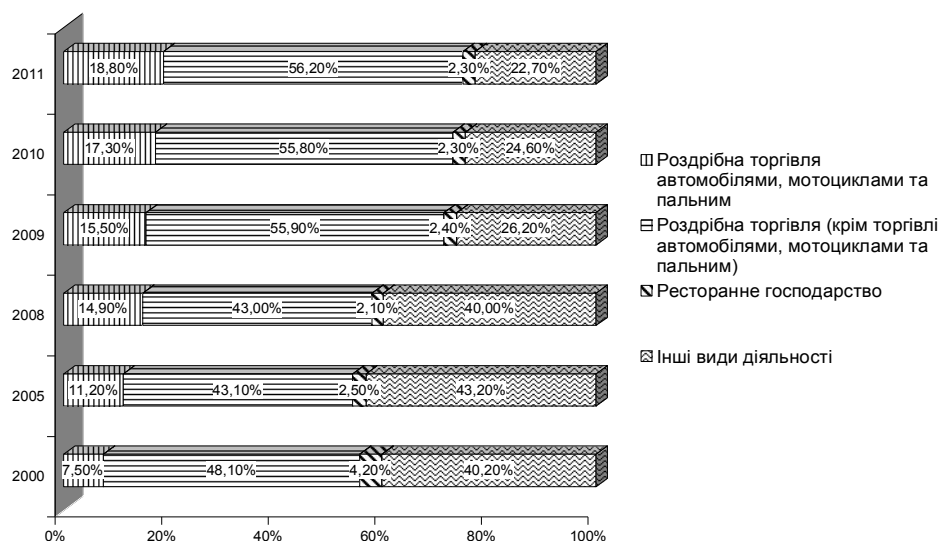
Показники	Роки					
	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Роздрібний товарооборот, млн. грн.	28757	94332	246903	230955	280890	350059
Роздрібний товарооборот на одну особу, грн.	585	2003	5338	5015	6123	7659
у міських поселеннях	766	2717	7234	6722	8154	10180
у сільській місцевості	210	497	1238	1299	1680	2119
Товарні запаси в роздрібній мережі підприємств (на кінець року):						
млн. грн.	3583	9560	25703	26867	31152	38017
у днях торгівлі	45	32	40	42	37	39

Рис. 1. Продаж продовольчих та непродовольчих товарів на одну особу по Україні, грн.

Для аналізованого періоду характерні зміни структури роздрібногo товарообороту за КВЕД (рис. 2).

леним частковою кредитної політикою комерційних банків України. Щодо продажу продовольчих товарів, то тут бачимо переважно стабільність.

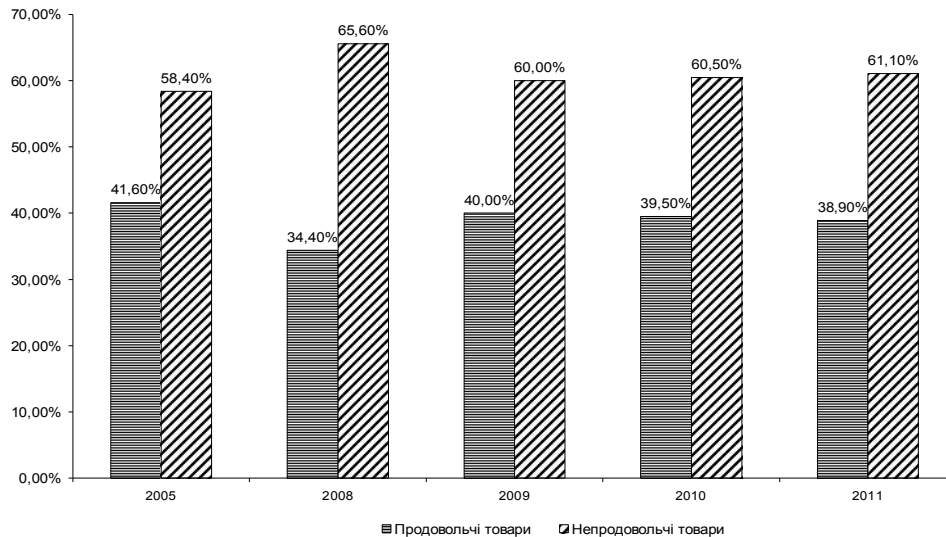

Рис. 2. Структура роздрібногo товарообороту за КВЕД

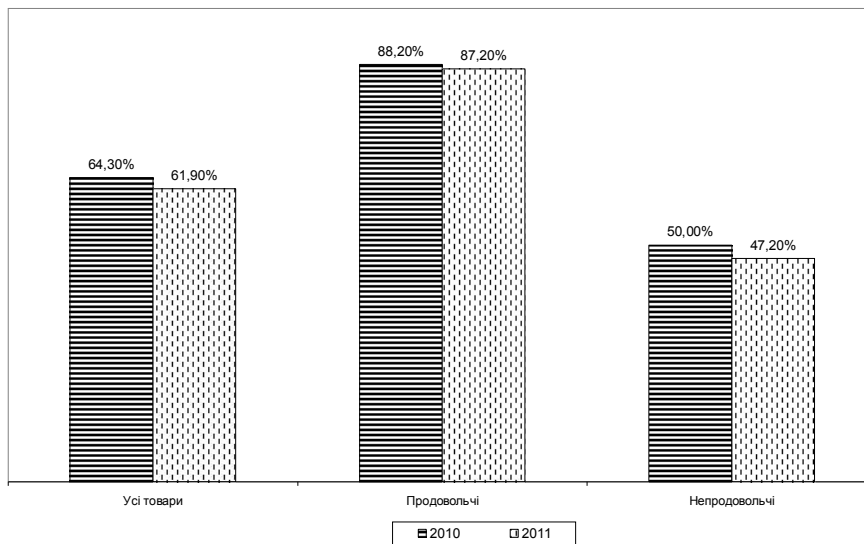
Значно збільшилася частка роздрібногo торгівлі серед інших видів діяльності: у 2011 р. до 18,8%, коли у 2005 р. – 11,2%, а у 2000 р. – 7,5%. Однак намітилася тенденція до зменшення частки сторанного господарства: з 4,2% у 2000 р., 2,5% у 2005 р. до 2,3% у 2011 р.

Якщо аналізувати товарну структуру роздрібногo товарообороту України, то там не відбулося суттєвих змін. Спостерігалось лише значне зростання продажу непродовольчих товарів у 2008 р., що пояснюється зростанням попиту населенням, зумов-

Намітилася тенденція до зменшення частки товарів у структурі роздрібногo товарообороту, що вироблені на території України. Частка таких товарів у 2010 р. становила 64,3%, у 2011 р. – 61,9%. Причому, коли частка продовольчих товарів становить 87,2%, то непродовольчих товарів зовсім незначна – 47,2%. Така ситуація пояснюється значним продажем імпортованих товарів, скороченням виробництва власної вітчизняної продукції, закриттям ряду підприємств.

Рис. 3. Товарна структура роздрібного товарообороту по Україні

Рис. 4. Частка товарів, які вироблені на території України, у структурі роздрібного товарообороту

Важливим показником функціонування будь-якого виду національної економіки звісно є чисельність працівників. Чисельність працівників, зайнятих у роздрібній торгівлі має неоднозначний характер. Чисельність працівників, що працюють на підприємствах роздрібної торгівлі, що торгують автомобілями та паливом зменшилася за останні три роки на 6,5%, працівників у ресторанному господарстві зменшилася на 4,3%. Чисельність працівників зайнятих на підприємствах роздрібної торгівлі, крім автомобілями та паливом збільшилася за аналізований період на 6,0%. Якщо говорити загалом про чисельність працівників на підприємствах

роздрібної торгівлі, то вона збільшилася за 2009-2011 рр. на 2,7% і становила у 2011 р. 617,7 тис. осіб. Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств роздрібної торгівлі за досліджуваний період зростала. У 2011 р. на підприємствах роздрібної торгівлі, що торгують автомобілями, мотоциклами, паливом вона становила 2407 грн. порівняно з 1710 грн. у 2009 р. Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств роздрібної торгівлі (крім автомобілями, мотоциклами та паливом) у 2011 р. склала 1524 грн., працівників ресторанного господарства – 1290 грн.

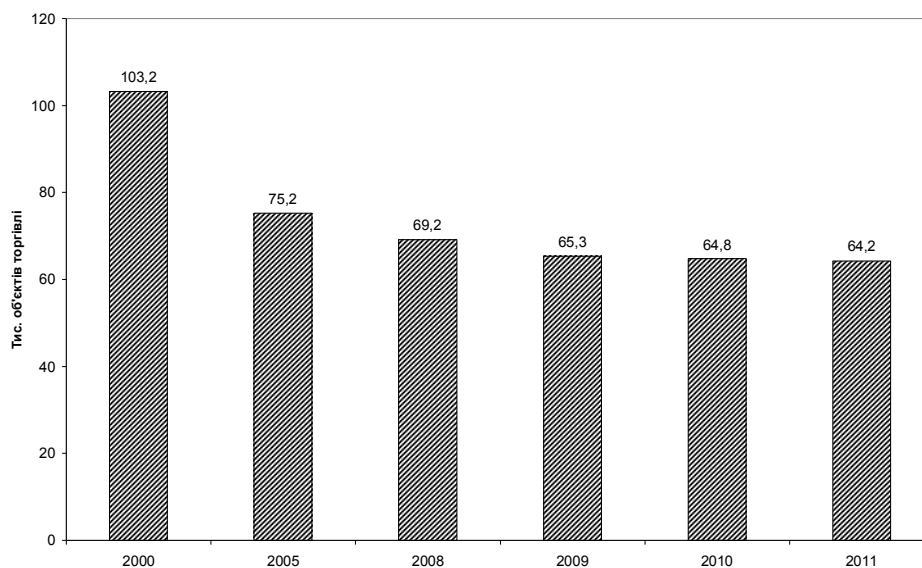
Чисельність найманих працівників та їх середньомісячна заробітна плата на підприємствах роздрібно́ї торгівлі [3]

Показники		Роки		
		2009	2010	2011
Чисельність найманих працівників, тис. осіб	роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним	81,4	70,4	76,1
	роздрібно́ї торгівлі (крім автомобілями, мотоциклами та пальним)	426,8	442,3	452,5
	ресторанного господарства	93,1	92,2	89,1
Середньомісячна заробітна плата, грн.	роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним	1710	2046	2407
	роздрібно́ї торгівлі (крім автомобілями, мотоциклами та пальним)	1146	1343	1524
	ресторанного господарства	877	1104	1290

Намітилася тенденція до зменшення кількості підприємств. Загалом по Україні кількість підприємств за останні п'ять років зменшилася на 21,7%. Якщо аналізувати зміни кількості підприємств роздрібно́ї торгівлі, то слід зазначити, що за досліджуваній період їх кількість зменшилася на 15,5%, коли у 2011 р. порівняно з 2005 р. кількість підприємств інших видів діяльності зменшилася на 27,7%, а порівняно з 2010 р. – на 4,4%. Однак якщо аналізувати кількість підприємств роздрібно́ї торгівлі по структурі, то тут намітилися позитивні тенденції, що виражаються у збільшенні кількості підприємств роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мо-

рів збільшилася на 6,6%, кількість їдалень та підприємств, що займаються постачанням їжі зменшилася на 10,2%. Кількість підприємств роздрібно́ї торгівлі, що здійснюють продаж продовольчих товарів зменшилася на 21,1%, кількість підприємств, що займаються продажем непродовольчих товарів зменшилася на 23,1%. Кількість підприємств роздрібно́ї торгівлі, що здійснюють продаж поза магазинами зменшилася в 1,7 рази.

Торгова площа магазинів роздрібно́ї торгівлі за аналізований період у міській місцевості зростала, а у сільській спостерігалось її зменшення. У 2011 р. порівняно з 2000 р. у міській місцевості торгова

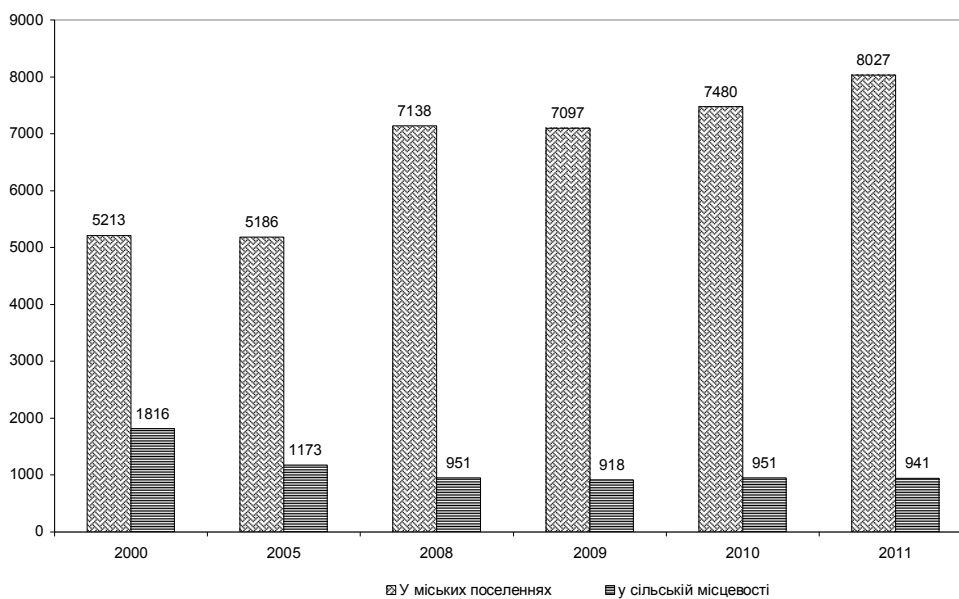

Рис. 5. Мережа роздрібно́ї торгівлі

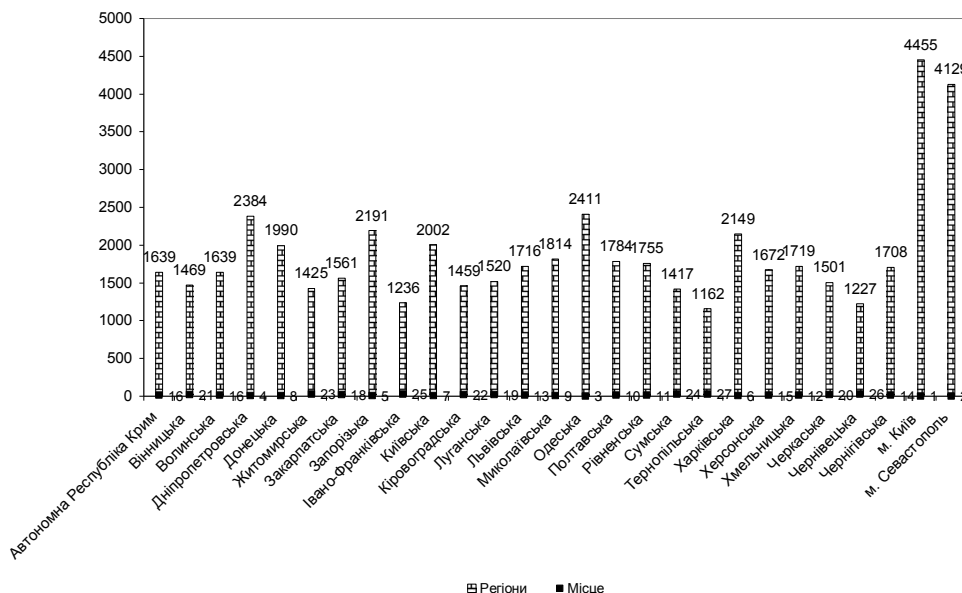
тоциклами та пальним на 23% та незначним збільшення підприємств ресторанного господарства на 0,7%. При цьому, кількість підприємств, що торгують автомобілями та мотоциклами зросла у 2,7 рази, кількість підприємств, що здійснюють продаж автоварів зменшилася на 19,5%, а кількість підприємств, що продають пальне збільшилася на 3,5%. Якщо говорити про підприємства ресторанного господарства, то за досліджуваній період кількість ресторанів збільшилася на 70,7%, кількість кафе зменшилася на 11,1%, кількість ба-

площа підприємств роздрібно́ї торгівлі збільшилася на 54%. У сільській місцевості торгова площа підприємств роздрібно́ї торгівлі зменшилася на 51,9%.

На рис. 7 подано інформацію про забезпеченість населення торговою площею у магазинах роздрібно́ї торгівлі за регіонами на 1 січня 2012 р. Перше місце за рівнем забезпечення населення торговою площею займає м. Київ (4455 м² на тис. осіб). Найменше площі у магазинах роздрібно́ї торгівлі на тис. осіб у Тернопільській області (1162 м² на тис. осіб).

Рис. 6. Торгова площа магазинів роздрібної торгівлі, тис. м кв.

Рис. 7. Забезпеченість населення торговою площею у магазинах роздрібної торгівлі на тис. осіб на 1 січня 2012 р.

Неоднозначна тенденція намітилася у розвитку мережі аптек та аптечних пунктів по Україні. Зростає мережа аптек та аптечних пунктів у міській місцевості (у 2011 р. кількість об'єктів мережі зростає у порівнянні з 2000 р. на 53%, з 2005 р. – на 22,2%). Однак у сільській місцевості кількість об'єктів ме-

режі аптек та аптечних пунктів зменшилася за 2000-2011 рр. на 37,5%, що пов'язане в першу чергу із зменшенням чисельності сільського населення.

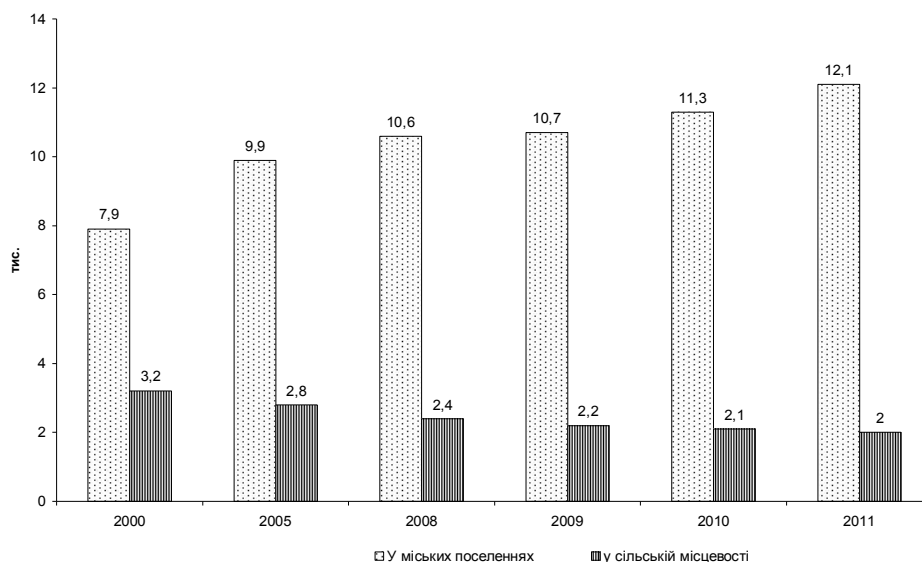

Рис. 8. Мережа аптек та аптечних пунктів у міських поселеннях та сільській місцевості

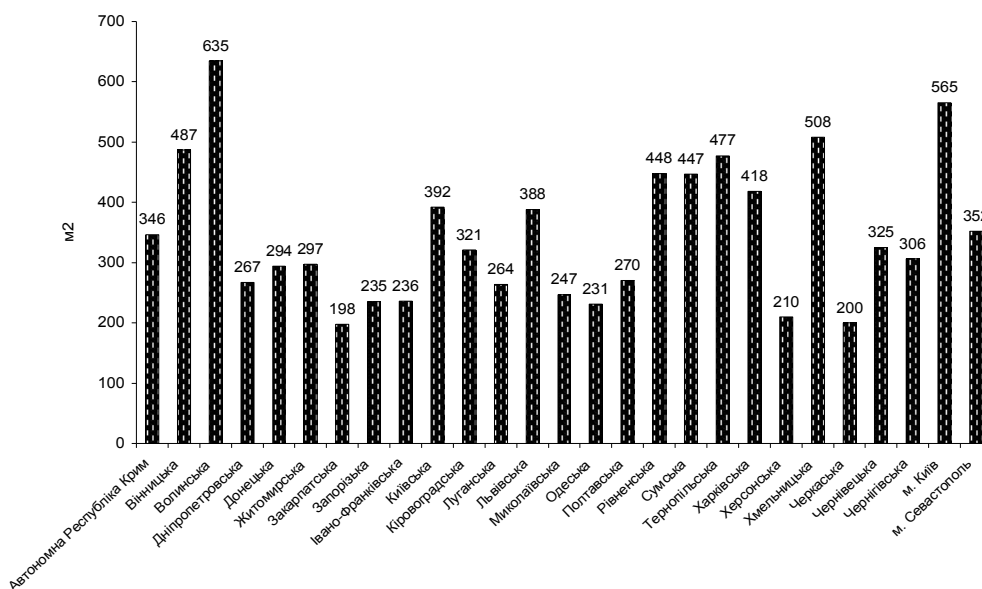

Рис. 9. Забезпеченість населення місцями в об'єктах ресторанного господарства на тис. осіб на 1 січня 2012 р.

Забезпеченість населення місцями в об'єктах ресторанного господарства на тис. осіб на 1 січня 2012 р. найбільше у Волинській області (635 м² на тис. осіб), найменше у Закарпатській області (198 м² на тис. осіб). Різниця спостерігається значна – практично у три рази.

Якщо говорити про спеціалізацію об'єктів ресторанного господарства, то найбільша частка у 2011 р. припадала на їдальні – 43,7%, на кафе, закуочні, буфети – 39,3%, бари – 10,5%, ресторани – 6,5%. Одночасно у порівнянні з 2000 р. кількість ресторанів збільшилася на 25%, кількість кафе, закуочних, буфетів зменшилася на 42,7%, барів – зменшилася на 33,4%, кількість їдалень зменшилася за аналізований період на 19,4%.

Зменшується кількість ринків з продажу споживчих товарів, їх замінюють об'єкти торгівлі нових форматів. У 2011 р. в порівнянні з 2005 р. кіль-

кість ринків з продажу споживчих товарів зменшилася на 6,6%.

Виходячи із проведеного аналізу зазначимо, що основні тенденції змін у роздрібній торгівлі полягають у:

1. Зростанні обсягів роздрібно-товарообороту.
2. Збільшенні частки роздрібно-торгівлі серед інших видів діяльності.
3. Зменшенні частки ресторанного господарства.
4. Зменшенні у структурі роздрібно-товарообороту частки товарів, що вироблені на території України.
5. Збільшенні чисельності найманих працівників на підприємствах роздрібно-торгівлі.
6. Зменшенні кількості підприємств роздрібно-торгівлі.
7. Зростанні торгової площі підприємств роздрібно-торгівлі.

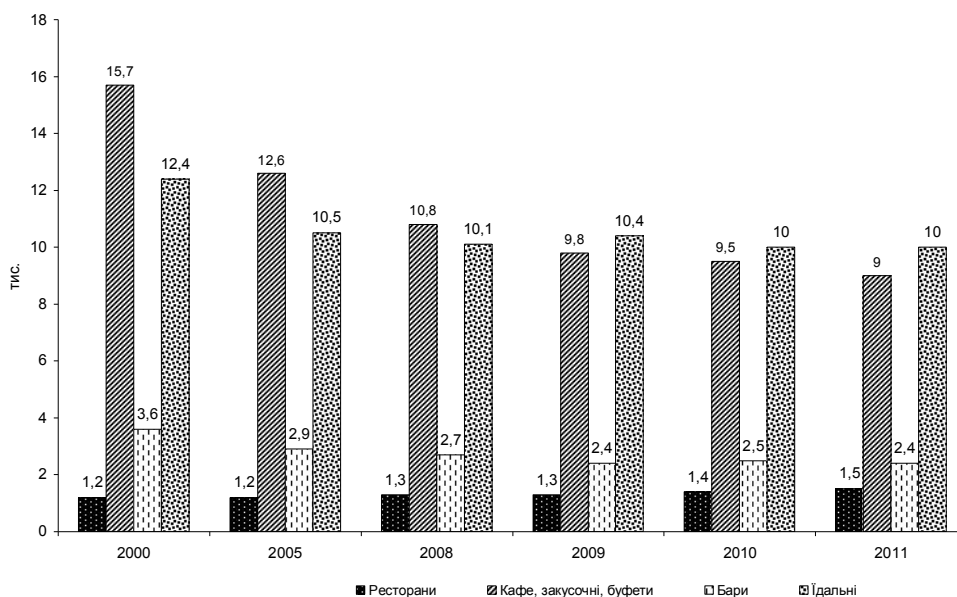

Рис. 10. Спеціалізація об'єктів ресторанного господарства

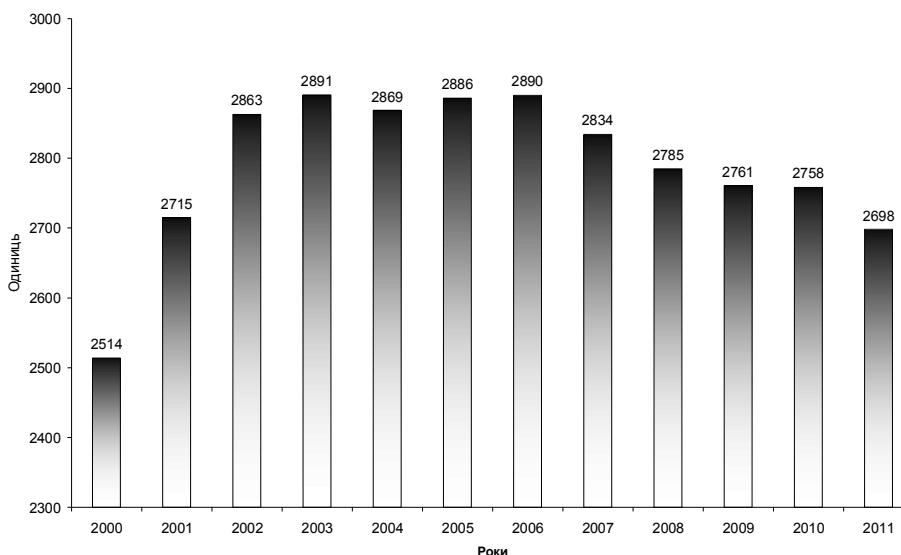

Рис. 11. Кількість ринків з продажу споживчих товарів

8. Зростанні мережі аптек та аптечних пунктів у міській місцевості та практично цілковите зникнення на селі.

9. Зростанні розриву у забезпеченості населення місцями в об'єктах ресторанного господарства за регіонами.

10. Зменшенні кількості ринків з продажу споживчих товарів.

Прогнозну модель розвитку роздрібної торгівлі у спрощеному вигляді можна представити як систему рівнянь (табл. 1), побудованих в середовищі програмного пакету Statistica.

Параметри наведених рівнянь визначені за статистичними даними по Україні за 2000-2011 рр. Нами обрана множина параметрів – обсяг реалізованої продукції промисловості, інвестиції в основний капітал, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, витрати населення на придбання товарів та послуг,

потреба підприємств у працівниках, відсоткові ставки банків у національній валюті, довжина шляхів сполучення, податок на прибуток підприємств, обсяги тіньової економіки, міждержавні угоди в галузі торгівлі, кількість працівників, які виконують наукові та науково-технічні роботи, надходження та використання об'єктів інтелектуальної власності, рівень інфляції. Серед множини потенційних параметрів найбільший зв'язок із результирующим показником мають лише три – інвестиції в основний капітал (коефіцієнт кореляції 0,57), обсяги виробництва сільськогосподарської продукції (коефіцієнт кореляції 0,97), витрати населення на придбання товарів та послуг (коефіцієнт кореляції 0,99).

На наш погляд, отримані рівняння регресії не тільки характеризують напрям і силу впливу досліджуваних чинників, а й можуть бути використані для прогнозування розвитку роздрібної торгівлі.

Прогнозна модель розвитку роздрібної торгівлі

Результативний чинник (Т)	Параметри впливу чинників (x_i)	Форма зв'язку (a) та аналітичний вигляд рівняння регресії (b)
Роздрібний товарооборот	Інвестиції в основний капітал (x_1)	$T = 5,74 + 208,94 \cdot \log_{10} x_1$ (a) $T_{рег} = 35,8 + 18,8 \cdot x_1$ (b)
	Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції (x_2)	$T = -93,8 + 1,78 \cdot x_2$ (a) $T_{рег} = -1016,3 + 555,7 \cdot \log_{10} x_2$ (b)
	Витрати населення на придбання товарів та послуг (x_3)	$T = T_{рег} = -12 + 0,35 \cdot x_3$ (a, b)

Висновки. Таким чином, підсумовуючи усе вище викладене, серед напрямків подальшого розвитку роздрібної торгівлі та процесів, що його супроводжують, слід виділити будівництво нових торговельних об'єктів великих розмірів, збільшення торговельних площ існуючих торговельних підприємств; диверсифікацію діяльності за рахунок освоєння нових типів магазинів та введення їх до складу бізнес-портфелю, а також оптимізація потокових процесів і зосередження уваги на визначених типах магазинів; пошук нових форм фінансування подальшого розвитку; активізацію процесів злиття і поглинання як альтернативу можливості зміцнення позицій вітчизняних торговельних мереж національного рівня, налаштованих не на продаж бізнесу, а протистояння у конкурентній боротьбі з іноземними торговельними структурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апопій В. В. Характер сучасного розвитку внутрішньої торгівлі України / В. В. Апопій, Н. С. Ситник // Торговля, комерція, підприємництво: збірник наукових праць. – Львів: Львівська комерційна академія, 2011. – Вип. 13. – 134 с.
2. Матусевич К. М. Особливості перебігу економічної кризи в Україні / К. М. Матусевич // Економічний форум. – №2. – 2012. – ЛНТУ. – С. 74 – 75.
3. Внутрішня торгівля // Державна служба статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/spr.htm.
4. Статистичний щорічник України за 2011 рік [за ред. О. Г. Осауленко] / Держкомстат України. – К.: Август Трейд, 2012. – 558 с.